

Prikazi, izvještaji, bilješke.

Hezihaste ili omfalopsihiste.

Martinus Jugie, ex August. ab Assumptione: *Theologia Dogmatica Christianorum Orientalium ab ecclesia catholica disidentium*, tomus II *Theologiae dogmaticae Graeco-Russorum expositio* (de theologia simplici, de oeconomia, de hagiologia, Parisiis Sumptibus Letouzey et Ane, editorum Boulevard Raspail 87/1933, pag. 1—827). — Sa velikim zanimanjem očekivali smo ovaj tom današnjega najboljega poznavaoća grčko-ruske teologije Martina Jugie-a. On je još godine 1926. izdao prvi tom grčko-ruske teologije, u kojem je iza opširnoga uvoda o temeljnim načelima grčko-ruske teologije i njenim odnosima prema katoličkoj nauci prikazao, kako je nastao raskol i koji su njegovi bliži i daljni povodi. Tu je sabrao ogromni historijski materijal od Konstatina Velikoga do Cerularija, kritički ga ispitao i bacio tako posve novo svijetlo na historiju raskola. U drugom dijelu toga toma prikazao je historiju grčko-ruske teologije od Cerularija do današnjeg vremena. U trećem napokon traktatu toga toma raspravio je pitanje o izvorima grčko-ruske teologije: Sveto Pismo i tradicija. — Četiri godine iza prvoga toma ugledao je 1930. g. treći tom svijetlo, u kojem prikazuje nauku grčko-ruske teologije o sakramentima, a godine 1931. četvrti tom, u kojem raspravlja pitanja o posljednjim stvarima čovjeka i o crkvi. — I sada evo nalazi se pred nama drugi tom. U uvodu raspravlja učeni teolog o raznim načinima tretiranja bogoslovskih problema kod Bizantinaca i kod modernih grčko-ruskih teologa; o upotrebi filozofije u grčko-ruskoj teologiji; o slabom cvatu grčko ruske teologije; o varijacijama u grčko-ruskoj teologiji ne uzevši u obzir dogme prvih općih sabora; o diobi specijalne teologije kod modernih grčko-ruskih teologa. Iza toga u prvom traktatu raspravlja »De Deo uno« (29—219). Tu pisac govori o postanku ideje o Bogu, o znanstvenom dokazivanju egzistencije Božje; o dokazima za egzistenciju Božju; o biti Božjoj.

Iza toga opširno prikazuje tako zvanu palamitsku teologiju, koja se osniva na načelima Grgura Palame. Historiju te teologije izložio je pisac već u prvom tomu (43—490). Naime već onamo od petoga vijeka nazivali su se na istoku monasi, koji su se posvetili mističkom životu, Hezihastima. Hezihazam je stanje duše, koja je došla do savršenstva i koja se po neprestanoj molitvi ujedinjuje

s Bogom. O hezihiji t. j. o sretnom miru i pokoju duše, koji uživa duša oslobođena od strasti i duševnih nemira i s Bogom ujedinjena, često govore stari istočni mistici kao: Sveti Maksim Ipovjednik, Sveti Ivan Klimak i t. d. U manastirima i lavrama (peščerama) hezihaste su sačinjavali posebnu klasu monaha t. j. onih, koji su u blizini manastira provodili svetački život u osamljenim ćelijama, pa su se radi toga i prozvali »keliotai«. Dakako da su i oni bili pod upravom igumana manastira. Vrlo rijetko, samo u nedjelje i blagdane, dolazili su hezihaste u zajednicu s ostalim monasima na pjevanje psalama. Na gori Atosu bio je dosta maleni broj hezihasta. Kad je u 14. vijeku Grgur Sinajski došao na Atos, nastojao je obnoviti hezihastički monaški život. Hezihaste su naskoro zašli u velike zablude. Neuki naime monasi na Atosu i u drugim mjestima na istoku krivo su doslovno svatili metafore i komparacije, što su ih stari mistici upotrebljavali, da prikažu duševni život i ujedinenje duše s Bogom. Čini se, da su pače i masalijanizam i Bogumilizam imali utjecaj na monahe na Atosu. Po nauci Masalijana ili Euhita, koje spominje već Sveti Epifanije, u svakom čovjeku stane davao, koji se može istjerati jedino molitvom. Kad je vrug istjeran iz duše, nastani se u njoj Duh Sveti, koji je napuni svojom svjetlosti i očituje u njoj senzibilnim načinom svoju prisutnost. Nakon ovoga ulaska Duha Svetoga u dušu ne osjeća ona pokreta strasti, pa je prema tomu umrtvljenje posve nepotrebno. Savršeni u neku ruku su dionici božanske naravi i tjelesnim očima vide Svetu Trojicu. Pod utjecajem ove nauke izgradili su hezihaste posebni sistem ne samo mističke nego i teologije uopće na ovim načelima: 1. Bog stanuje u duši pravednika i očituje joj se pod prilikom nekoga neizrecivog svijetla, koje je napunja divnim nasladama i utjehama. Uživanje ovoga božanskoga svijetla je kao preteča vječnoga blaženstva. 2. Duša se nalazi u srcu ili u sredini želuca. 3. Hezihasta mora u prvom redu oko toga nastojati, da um, koji bi rado lutao po izvanjim tjelesnim stvarima, zatvori u tijelu, u srcu, da ga tu zatomi. 4. Da se to postigne, mogu mnogo koristiti neke izvanje akcije kao: sustezanje uzdaha, upiranje očiju na sred trbuha i t. d. (omfalopsihiste ili pupkari). 5. Kad je tako duh posve zatumljen, sabran i zatvoren unutar tijela ili srca, onda se duši javlja božansko svijetlo, koje je sa svih strana obasjava i naslađuje. 6. Ovo božansko svijetlo jest isto, što i milost posvećujuća, svijetlo slave, pače ista slava i blaženstvo svetih. To je svijetlo nešto božanskoga i nestvorenoga, realno različito od biti božje, ali nikako od nje odijeljeno. Bit naime Božja kao takova je sasna nevidljiva i nedjeljiva, pa joj čovjek ne može biti dionikom. Ovo božansko svijetlo vidjeli su tjelesnim očima podignuti u svrhunaravni red i Sveti Stjepan i Sveti Pavao i apostoli na Taboru. Naime svijetlo, kojim se Gospod preobrazio na gori, bila je slava božja, isijavanje samoga božanstva, dakle nešto nestvorena, ali od biti božje različito. To su bila temelja načela hezihasta, koje je kasnije Grgur Palamas (1341—1360) izgradio i protumačio. Po njemu se

od sada hezihazam prozvaao i palamizam. — Zablude hezihasta i palamista nastale su nekako odmah iza raskola. Grgur Sinaita, koji je došao na Athos početkom XIV vijeka, bio je začetnik hezihastičkih zabluda. Na jednom mjestu propisuje on monasima: »Pazi da radiš, što ću ti kazati. Zatvori vrata, sjedi sam u jednom kutu, odvrati svoj duh od svake ispraznosti, svake krhke i raspadljive stvari. Zatim neka bude dah tvoj u prsima. Okreni osjetno oko tvoje sa svom dušom i gledaj na sredinu trbuha ili na pupak. U isto vrijeme sustegni dah, koji duva na nosnice, da ne dišeš tako lako, i istražuj u utrobi svojoj, da nađeš mjesto, gdje se nalazi srce i gdje se nalaze sve moći duše. I ponajprije češ naći tamu i guste oblačine, koji su neprovidni. Ali ako ustraješ i trudiš se noć i dan u ovom poslu, o divne li stvari! Osjetit ćeš neprestano veselje. Čim naime duh nađe mjesto srca, odmah će zapaziti ono, što nikad nije znao« (Jugie I, 431—436). Osim Grgura Palame, koji se u grčko-ruskoj crkvi slavi kao svetac na drugu nedjelju posta, razvili su dalje tu zabludu: Nil Kabasilas (umro 1363), Nikola Kabasilas (umro 1371), Teofan Nicejski (umro 1381.). Carevi Ivan VI. Kantakuzen (umro 1383.) i njegov sin Matej (1354—1357.) bili su pristaše i protektori palamita. — Protivnici palamita bili su pristaše jedinstva crkvi.

U drugom traktatu raspravlja Jugie o Svetom Trojstvu u grčko-ruskoj teologiji. U trećem dijelu toga traktata opširno raspravlja pitanje o ishodu Duha Svetoga od Oca i Sina od 12 vijeka do danas. U prvom naime tomu raspravljao je o tomu pitanju od najstarijih vremena do 12 vijeka (179—223 i 245—310). Tu je osobito zanimivo poglavlje o raspravama o toj dogmi za vrijeme lionske unije (1261—1330), zatim za vrijeme florentinskog koncila (1330—1430). U trećem traktatu raspravlja pisac o Bogu stvoritelju i posvetitelju, u četvrtom »De Verbo incarnato et Salvatore«, u petom »De gratia«.

Čini se, da je ovaj tom u svojoj kritičnosti i golemom sabranom materijalu natkrilio sve ostale. Martin Jugie je tako prvi od zapadnih bogoslova, koji je dao cjeloviti i opširni prikaz grčko-ruske bogoslovije od najstarijih vremena do danas. Na osnovu njegovih rezultata kretat će se od sada rasprave o pojedinim specijalnim pitanjima u drugim kolotečinama i zapadni će bogoslovi morati gledati na grčko-rusku teologiju novim očima. Iako je Jugie upotrijebio i proučio svu literaturu, ipak je on pošao u sva četiri toma svojim pravcem. Svaki onaj, koji će se od sada zanimati ma kojim pitanjem istočne teologije ili historije, morat će konzultirati ovo epohalno djelo Martina Jugie-a, koji je ne samo daleko natkrilio sve ono, što je o tim pitanjima do sada bilo pisano, nego će ostati kroz decenija gotovo suveren i sudac na području grčko-ruske teologije.